

Ophelia Ongena, ***Een geschiedenis van het sociaaleconomisch overleg in Vlaanderen (1945-2010). 25 Jaar SERV*** (Gent: Academia Press, 2010, xxix + 281 pp., ISBN 978 90 382 1660 7); Bas van Bavel, e.a. (eds.), ***SER 1950-2010. Zestig jaar denkwerk voor draagvlak advies voor economie en samenleving*** (Amsterdam: Boom, 2010, 296 pp., ISBN 978 94 6105 108 0).

Twee belangrijke sociaaleconomische advies- en overlegorganen van de Lage Landen vierden in 2010 hun jubileum. De Sociaal Economische Raad voor Vlaanderen (SERV) blies 25 kaarsjes uit. De Nederlandse Sociaal Economische Raad (SER) kon terugkijken op zestig jaar geschiedenis. Het siert hen dat zij aan hun verjaardagsbundel hoge eisen hebben gesteld. Beide raden opteerden voor grondig wetenschappelijk studiewerk door academische partners. De Vlaamse SERV ging in zee met de Vakgroep Geschiedenis van de Universiteit Gent. De jonge historica Ophelia Ongena realiseerde onder leiding van haar promotoren Eric Vanhaute en Dirk Luyten een grondige en vlot geschreven synthese. De Nederlandse SER opteerde voor een samenwerking met een auteursequipe van de Universiteit Utrecht onder coördinatie van Teun Jaspers, Bas van Bavel en Jan Peet. Beide publicaties zijn – zoals het hoort bij jubilea – mooi uitgegeven en geïllustreerd. In de bundel over de SER worden de bijdragen afgewisseld met interviews van kroongetuigen. Ophelia Ongena doorvlecht haar analyse met zeer diverse kaderteksten en biedt de lezer ook enkele handige bijlagen.

Vanzelfsprekend kunnen tussen beide werken opvallende verschillen worden aangestipt. Dat hangt enerzijds samen met de eigen aard van de bestudeerde advies- en overlegorganen. Maar anderzijds werden beide boeken ook op een verschillende wijze opgevat. Dat van Ongena is een monografische studie met een klare, grotendeels institutionele lijn. De auteur hangt het verhaal van de SERV en zijn ‘voorgangers’ – de pressiegroep Economische Raad Vlaanderen (ERV, 1952) en de publiekrechtelijke Gewestelijke Economische Raad Vlaanderen (GERV, 1971) – wel op in een breed contextueel raamwerk. Ongena verhaalt hoe een Vlaamse ‘economische ruimte’ (deel I) is ontstaan en analyseert vervolgens ook de ontwikkeling van het Vlaams sociaaleconomisch overleg (deel II). Het is een tweedeling die inderdaad, zoals de auteur zelf bekent, wat kunstmatig aandoet. Vanaf de jaren 1950 brak in Vlaanderen onder impuls van academici en allerlei intermediaire structuren een regionaal economisch bewustzijn door. Op het ritme van de opeenvolgende staatshervormingen werd de Vlaamse economische ruimte institutioneel verankerd in economische gewesten met een

eigen politieke onderbouw. Regionale beleidsmakers, sociale partners en administratie hebben de door Vlaanderen verworven economische en sociale bevoegdheden stapsgewijs ingevuld. Ten aanzien van het nationale (Belgische) overlegkader streefden de Vlaamse *stakeholders* naar ‘volwaardigheid’, een begrip dat aanvankelijk als gelijkheid en later eerder als complementariteit werd geduid. Kortom, de studie van Ongena focust op de geboorte en de graduele institutionalisering van de economische decentralisatie in België en op de wijze waarop geleidelijk een autonome, Vlaamse regionale sociaaleconomische (overleg)dynamiek is ontstaan. De SERV en zijn voorgangers vormden in beide processen een belangrijk vliegwiel. Maar Ongena aarzelt niet om ook verder terug te gaan in de tijd, bijvoorbeeld om de graduele ‘economisering van de Vlaamse kwestie’ te verhalen of om de wortels van het Belgisch overlegmodel te duiden.

De Nederlandse SER was bij haar ontstaan in 1950 de sluitsteen van de nationale publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie (PBO) en ontpopte zich tot het belangrijkste sociaaleconomisch adviesorgaan van de nationale overheid. De impact van de SER nam door de decennia heen gradueel af, onder meer ten gevolge van de ontzuiling, de internationalisering van economie en monetair gebeuren en – mede als gevolg daarvan – de dalende slagkracht van de gecoördineerde nationale overlegeconomie. Maar de Raad behield zijn plaats in het bestel, onder meer door de grondige en kwaliteitsvolle adviezen die ze aan de regering voorlegt. Sinds 1995 gebeurt dat niet langer verplicht. Aan het boek over de Nederlandse SER werkten, zoals verteld, een hele resem onderzoekers mee. Ook voor hen vormt het jubileum van de SER een aanleiding om een veel breder verhaal te brengen. De inleidende bijdrage van Ido de Haan over de verhouding tussen parlementaire en maatschappelijke democratie sinds de Tweede Wereldoorlog biedt een breed contextueel canvas waarop de andere auteurs specifieke taferelen en reflecties kunnen aanbrengen. Ook zij verrekenen de forse sociaaleconomische evoluties in de Nederlandse samenleving sinds de Tweede Wereldoorlog, maar vertrekken elk van een cruciaal beleidsterrein waarover de SER adviezen formuleerde: economisch structuurbeleid (Joop Schippers), arbeid en lonen (Lex Heerma van Voss), sociale zekerheid (Teun Jaspers en Frans Pennings), economische groei en duurzaamheid (Jan Luiten van Zanden), Europese integratie en globalisering (Keetie Sluyterman). De afsluitende bijdragen van Jan Peet (SER en de overlegeconomie) en Bas van Bavel (resultaten en kansen) knopen die analyselijnen weer netjes aan elkaar.

SER en SERV hebben dus duidelijk een uiteenlopende achtergrond en ontstaansgeschiedenis. De Nederlandse Raad werd opgericht als een prestigieus instituut van de centrale natiestaat en opereerde in een nationale economische ruimte. De SERV wortelt in een private drukingsgroep onder leiding van de Vlaamse patroonsfederatie VEV, maar wist zich te verruimen en te institutionaliseren. Op die manier verwierf ze een vaste plaats in de jonge politieke entiteit Vlaanderen.

Beide structuren, hoe verschillend ook, belichamen de overlegeconomie als pijler van de naoorlogse welvaartsstaat. Die krijgt in de voorliggende werken zeer diverse epitheta toebedeeld: keynesiaans-fordistisch, neocorporatistisch, verzuild, enzovoort. De

overlegeconomie stond tijdens de voorbije decennia niet steeds in een gunstig daglicht. Het kritisch vertoog over de politieke invloed en ambities van het middenveld is bekend. Dat een club van enkele tientallen belangenverdedigende heren (dames vormen in beide verhalen een bescheiden minderheid) in besloten vergaderingen delibereren over economische groei, sociale verhoudingen, tewerkstelling, welvaartspreiding en nog veel meer, gaat volgens critici in tegen het primaat van de politiek en leidt tot maatschappelijke verlamming. Ongena en de Utrechtse auteursequipe gaan deze en andere kritieken niet uit de weg, maar ze hangen toch een ander beeld op. En dat is erg dynamisch, beslist een verrassing voor wie vooral de traagheid van het 'polderen' is bijgebleven. Belangengroepen samenbrengen in een zoektocht naar een gemene deler, om die vervolgens binnen een bedachtzame maatschappelijke langetermijnvisie te vertalen in beleidsadviezen, blijkt steeds opnieuw een complexe en dus intensieve oefening. Het is een technisch verhaal waarin tal van (onverwachte) protagonisten opduiken en waarvan het ritme en de richting worden bepaald door studieresultaten, consensusgerichte en andere demarches, lobbywerk, agenda's van belangengroepen en personen, en vanzelfsprekend ook door de concrete politieke en sociaaleconomische actualiteit.

Hoe plechtig ook hun jubilea werden gevierd, de huidige werking van deze nationale/regionale overlegorganen is geen historische evidentie. Alternatieve scenario's komen echter niet of nauwelijks aan bod, aangezien in beide boeken de bestudeerde instelling centraal staat en een (internationaal-)comparatief perspectief ontbreekt. Ongena waarschuwt meermaals dat het verhaal van de SERV en zijn voorgangers niet zo lineair is als het soms wordt voorgesteld. Ze zet bijvoorbeeld goed in de verf (bijvoorbeeld op 77 en 251) dat de toekenning van een verplicht begrotingsadvies aan de SERV in 1985 een flinke krachttoer was. Die en andere bevoegdheden werden in 2008 slechts moeizaam bevestigd in een *sui-generis* statuut. Ook De Haan, Peet en hun collega's gaan niet uit de weg dat de SER regelmatig naar adem snakte, bijvoorbeeld toen in het begin van de jaren 1970 in Nederland de sociale verhoudingen verscherpten of toen in 1982 het bilaterale Akkoord van Wassenaar werd gesloten. Maar steeds opnieuw vond de Raad een eigen, weliswaar steeds meer aanvullende rol in het maatschappelijk en politiek bestel. Beide studies lijken te suggereren dat zowel de SER als de SERV, hoewel ze aan het wankelen werden gebracht door de neoliberale golf die vanaf het begin van de jaren 1980 door de Lage Landen trok, in feite onmisbaar zijn geworden voor het beleid. Vooral hun flexibiliteit hield de raden overeind en maakte hen duurzaam tot zelfs evident. SER en SERV bezonnen zich aanhoudend over hun samenstelling (en dus representativiteit), structuur, bevoegdheden, expertises en verantwoordelijkheden. Steeds opnieuw vonden ze zichzelf opnieuw uit, stelden ze hun taken en verhouding met andere raden en met de politieke democratie ter discussie. Dit opmerkelijk adaptatievermogen wordt door beide studies met verve ontwikkeld en toegelicht.

